Н. І. Моїсєєва,

к. філос. н., доцент, завідувач кафедри ЮНЕСКО "Філософія людського спілкування"
та соціально-гуманітарних дисциплін Харківського національного
технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

DOI: 10.32702/2306-6806.2019.3.34

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО ОЦІНКИ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНАЛЬНОЇ СФЕРИ ТУРИЗМУ

N. Moiceeva,

C. Sci (Philosophical), assistant professor, head of the department of the UNESCO
"Philosophy of human communication" and social and humanitarian disciplines
of Kharkiv National Technical University of Agriculture named after. Petr Vasilenko

METHODOLOGICAL APPROACHES TO ESTIMATE RESOURCE POTENTIAL OF THE REGIONAL SPHERE OF TOURISM

У статті досліджено методичні підходи щодо оцінки ресурсного потенціалу регіональної сфери туризму. Встановлено, що проблема дослідження туристичного ринку в сучасних умовах зростаючої конкуренції як серед вітчизняних виробників туристичного продукту (послуг), так й іноземних туристичних суб'єктів залишається достатньо гострою. При цьому специфічність туризму як сфери економічних відносин, що об'єднує низку галузей (транспорт, зв'язок, готельне господарство, банки, сферу розваг тощо), обумовлює суттєві перешкоди в отриманні економічної інформації для аналізу туристичної діяльності на всіх рівнях. До того ж, неспроможність порівняльного аналізу тенденцій розвитку туристичного ринку України з процесами світового туристичного ринку та обґрунтування висновків для прийняття відповідних управлінських рішень є наслідком наявної розбіжності в методиці обчислення окремих показників туристичної діяльності за національною системою обліку і зарубіжною методикою.

Tourism is a large-scale and important strategic sector of the national economy, which is an investment attractive type of economic activity, and serves not only as a source of currency revenues to the budget of the country but also an indicator of the country's cultural development. Tourist-recreational activity plays an important role in the economy of the countries and regions, ensuring the rational use and preservation of natural-ecological, cultural-historical and informational and cognitive resources of the territory. Today in Ukraine there is an ineffective use of the existing tourist and recreational potential of the regions, which leads to the loss of opportunities for the development of this industry in contrast to many countries in the world. In this context, there is a need to assess the existing tourist and recreational potential of the country, its separate administrative-territorial units, and to develop directions for its increase and increase its use.

As a result of the research, it was determined that the estimation of the tourist-recreational potential (TPP) of the region in the present conditions is a priority task of ensuring the sustainable development of the tourism sector and an important prerequisite for its planning and forecasting at the regional level, optimization of the spatial and economic organization of territorial tourist and recreational complexes. The shortage or lack of data from an objective expert assessment of tourist and recreational potential creates a number of problems involving the investment resources aimed at modernizing the tourist and resort and recreational infrastructure.

The problem of studying the tourism market in the current conditions of growing competition, both among domestic producers of tourist products (services) and foreign tourist agents, remains quite acute. At the same time, the specificity of tourism as a sphere of economic relations, uniting a number of industries (transport, communications, hospitality, banks, entertainment, etc.), causes significant obstacles in obtaining economic information for the analysis of tourism activity at all levels. In addition, the inability of a comparative analysis of trends in the development of the tourist market of Ukraine with the processes of the world tourist market and the substantiation of conclusions for the adoption of appropriate management decisions is a consequence of the existing discrepancy in the methodology for calculating individual indicators of tourism activity by the national accounting system and foreign methodology.

Ключові слова: ресурсний потенціал, регіональна сфера, дефіцит, туристичний ринок, інфраструктура, інтегральна оцінка.

Key words: resource potential, regional sphere, deficit, tourism market, infrastructure, integral estimation.

ВСТУП ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Базисом туристично-рекреаційного потенціалу регіону виступають туристичні ресурси, а саме сукупність природних і антропогенних ресурсів відповідної території, які задовольняють різноманітні потреби туриста й можуть використовуватись з метою відпочинку, туризму та оздоровлення. Завдяки наявності на певній території історико-культурних пам'яток, сприятливих кліматичних умов, мальовничих ландшафтів може розви-

ватись туристично-рекреаційна діяльність. Однак отримати високий соціально-економічний ефект від такого розвитку можливо лише в результаті рекреаційного освоєння території, її благоустрою, удосконалення матеріально-технічної бази тощо.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню сутності і видів методичних підходів щодо оцінки ресурсного потенціалу регіональної сфери туризму присвячено чимало робіт як вітчизняних,

так і зарубіжних вчених. Серед них можна виділити Г.М. Алейникова, А.Я. Бовсуновську, С.Н. Голубничу, В.Ф. Данильчук, О.В. Мітюк, О.А. Меліх, О.І. Мороз, Н.В. Святохо, А.А. Теребух, Т.В. Шелементьєва, та інші. Однак недостатньо висвітленим у наукових колах залишається стан оцінки ресурсного потенціалу регіональної сфери туризму.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є проведення оцінювання сучасного стану методичних підходів щодо оцінки ресурсного потенціалу регіональної сфери туризму. У межах досягнення мети виокремлено такі завдання: дослідження туристично-рекреаційної діяльності, яка відіграє важливу роль в економіці країн і регіонів; проаналізувати оцінювання наявного туристично-рекреаційного потенціалу країни, її окремих адміністративно-територіальних одиниць.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Структурним базисом проведення діагностики туристично-рекреаційного потенціалу певної території виступає визначена низка показників, що характеризують компоненти потенціалу, за якими може проводитися оцінювання. Обрана система окремих показників, на думку В.Г. Герасименка, повинна вирішувати завдання, пов'язані з підвищенням ефективності використання туристично-рекреаційного потенціалу, планування подальшого розвитку туристичної сфери туризму й рекреації, прийняттям управлінських рішень щодо доцільності подальшого використання території з туристично-рекреаційною метою [1, с. 19].

З огляду на те, що щодо складових компонент туристично-рекреаційного потенціалу території (регіону) існує різноманіття наукових поглядів, І.В. Зорін у свою чергу доводить, що туристично-рекреаційна система формується на стику трьох окремих підсистем — природи, суспільства, народного господарства й містить у собі компоненти вказаних підсистем: природні туристичні ресурси, туристи (формальна тимчасова суспільна група), туристичні засоби (матеріально-технічні, енергетичні й трудові ресурси, необхідні для обслуговування туристично-рекреаційної системи) [2, с. 52].

На його думку, під час моделювання розвитку туристично-рекреаційної діяльності, досліджувана система повинна складатись з двох взаємозалежних функціональних блоків: "Туристи" та "Ресурсне забезпечення". При цьому блок "Ресурсного забезпечення" повинен включати такі структурні компоненти:

- атракції — сукупність властивостей природних і культурних комплексів, засобів розміщення, підприємств обслуговування та організації дозвілля;
- технічно-технологічний сервіс — виробнича та житлово-комунальна інфраструктура туристично-рекреаційного району та інші складові системи життєзабезпечення населення;
- управління — це комплекс інститутів, методів та механізмів (матеріально-ресурсних, інвестиційних та інших організаційно-економічних тощо), який забезпечує інтеграцію всіх складових туристично-рекреаційного потенціалу, їх узгоджену дію, визначає ступінь туристично-рекреаційної сфери до саморегулювання і саморозвитку;

— кадри — через реалізацію функцій територіальних трудових ресурсів та їх ефективність забезпечує на професійному рівні належний обсяг та якість оздоровлення й відпочинку тощо.

У свою чергу, з метою дослідження сукупного туристично-рекреаційного потенціалу, А.В. Дроздов пропонує виокремлювати такі його складові: 1) природні й культурні ландшафти; 2) засоби та умови здійснення туристично-рекреаційної діяльності [3, с. 122].

Найбільш ґрунтовним є підхід вченого Н.В. Святохо [4, с. 32], з ним погоджується В.Г. Герасименко [1] і в

певній мірі А.А. Теребух [5, с. 341], за яким туристично-рекреаційний потенціал території розглядається як сукупність природно-ресурсної, історико-культурної, економічної та соціальної компонент, які взаємопов'язані й взаємодіють між собою.

Природно-ресурсна компонента — це здатність природних систем без шкоди для себе використовуватись у туристично-рекреаційній діяльності, тобто виробляти необхідну для людини продукцію та самовідтворюватись. Історико-культурна компонента характеризує можливості для розвитку туристично-рекреаційної діяльності шляхом використання історико-культурного надбання певної території. Економічна компонента — це економічний (господарський) потенціал території, яка характеризує його здатність створювати та відновлювати туристично-рекреаційний продукт. До складу економічної компоненти входять — інфраструктурні, інформаційні, інвестиційні та управлінські елементи. Соціальна компонента характеризує можливості території з відтворення необхідної для розвитку туристично-рекреаційної діяльності робочої сили.

У свою чергу, А.А. Теребух та О.І. Мороз [5, с. 341] розглядають туристично-рекреаційний потенціал як сукупність п'яти компонент: природна, природно-антропогенна, історико-культурна, інфраструктурна, інвестиційна. На їхню думку, природна компонента включає: геологічні, орографічні, кліматичні, гідрографічні, рослинні та тваринні ресурси, тоді як природно-антропогенна — заповідники, парки та ботанічні сади тощо.

Підсумовуючи попередні твердження дослідників, наведемо власну, узагальнену схему туристично-рекреаційного потенціалу регіону, яка включає ресурсну, соціальну, економічну, інфраструктурну та компоненту безпеки (рис. 1).

При визначенні механізмів діагностики діючих потенційних туристичних об'єктів або ресурсів, території, дестинації, регіону потрібно, насамперед, з'ясувати яка фізична чи юридична особа є замовником такого дослідження та вирішення яких завдань мається на меті. В результаті проведених досліджень вважаємо, що основний перелік ініціаторів та завдань щодо оцінки туристично-рекреаційного потенціалу можна звести до такого (рис. 2).

Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу території вимагає системи показників, що характеризують його складові компоненти. Так, до показників оцінки ресурсної компоненти туристично-рекреаційного потенціалу, на нашу думку, можна віднести:

- потенціал природних ресурсів за окремими категоріями;
- ступінь освоєння природних туристичних ресурсів;
- рекреаційна місткість території;
- норми припустимого рекреаційного навантаження на території;
- стійкість природних комплексів до рекреаційного навантаження;
- насиченість території історико-культурними пам'ятками;
- рівень значущості історико-культурних пам'яток;
- кількість необхідного та достатнього часу для огляду цінностей;
- історична, культурна, інша цінність пам'яток;
- сучасний стан та рівень збереженості історико-культурних ресурсів.

Оцінка елементів економічної та інфраструктурної компонент туристично-рекреаційного потенціалу обумовлює, зокрема, визначення показників як:

- забезпеченість території засобами розміщення для різних категорій туристів та рекреантів;
- кількість місць, коефіцієнт завантаження, прибуток із розрахунку на 1 місце у засобах розміщення;
- кількість працівників означеної галузі;

Рис. 1. Організаційна структура туристично-рекреаційного потенціалу регіону

Рис. 2. Завдання оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу

— середня площа засобів розміщення з розрахунку на 1 місце;

— кількість підприємств та кількість посадкових місць на підприємствах ресторанного господарства з розрахунку на тисячу жителів регіону;

— товарообіг підприємств ресторанного господарства;

— кількість засобів масової інформації в регіоні;

— рівень розвитку засобів масової інформації, інформаційних систем та технологій;

— державні дотації у сфері туризму та рекреації;

— кошти суб'єктів господарювання, спрямовані на розробку й впровадження нових технологій використання туристичних ресурсів;

— фінансування заходів, спрямованих на підвищення рівня обслуговування туристів та якості послуг, що надаються;

— обсяг внутрішніх та іноземних інвестицій у туристично-рекреаційну сферу;

— кошти інвесторів, спрямовані на будівництво, реконструкцію й модернізацію туристично-рекреаційних підприємств;

— кошти інвесторів, спрямовані на створення або розвиток підприємств туристично-рекреаційної інфраструктури;

— кількість новоутворених підприємств завдяки інвестиційній діяльності;

— нормативно-правові акти, що регулюють діяльність туристично-рекреаційної сфери;

— показники ефективності управління праці.

Щодо проведення дослідження соціальної компоненти пропонується використовувати такі основні показники:

— кількість працівників туристично-рекреаційної сфери;

— кількість навчальних закладів усіх видів, яким здійснюють підготовку спеціалістів туристичного профілю;

— ліцензійний обсяг навчальних закладів усіх видів з підготовки спеціалістів туристичного профілю [1, с. 21].

Вибір методу дослідження туристичного потенціалу значною мірою залежить від етапу та об'єкта моніторингу. За етапом оцінювання можна виділити попереднє оцінювання можливостей туристичної придатності ресурсу або їх сукупність та підсумкове оцінювання можливостей використання ресурсу для формування конкретного туристичного продукту [5, с. 337].

Таким чином, оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу регіону (територій) — важливий інструментарій управління розвитком туристичної сфери в країні, контролю за соціальними, екологічними та економічними наслідками туристичної

діяльності. Очевидно, що без належної системи моніторингу та оцінки суттєво ускладнюється розробка стратегічних програм розвитку туризму, ефективне використання наявних туристичних ресурсів, їх охорона і розвиток, виникають труднощі щодо залучення інвестицій у регіональний розвиток галузі.

Загальним у методології оцінки територій туристичного призначення є визначення комплексу характеристик, що мають визначальне значення для здійснення порівняльної оцінки. Виділення характеристик залежить, як правило, від тієї мети, заради якої проводиться оцінка об'єктів. При цьому необхідно відзначити, що цілі можуть відрізнятися — від залучення конкретної суми інвестицій у туристичний об'єкт, купівлі земельної ділянки з подальшим розвитком туристичної інфраструктури до створення й розвитку туристичних центрів і зон. Для досягнення поставленої мети важливим є вибір характеристик і групування їх у блоки, за напрямками оцінки. Так, групою дослідників на чолі з Олдаком П.Г. було обрано 17 факторів, об'єднаних у п'ять блоків: природні фактори (краса місцевості, клімат); соціальні; історичні; рекреаційні й торговельні кошти обслуговування; інфраструктура, харчування й розміщення [6, с. 49].

У методиці оцінки туристично-рекреаційних територій, запропонованої в Донецькому інституті туристичного бізнесу, дослідженню підлягають 70 факторів (або параметрів), об'єднаних у 8 блоків: рельєф, водний об'єкт, рослинний покрив, естетичний потенціал, культурно-просвітні об'єкти, культові об'єкти, установи відпочинку, технологічні параметри [7, с. 87].

Таким чином, структура й кількість параметрів залежать від вимог і цілей, які обираються відповідним об'єктом. Алгоритм оцінки рекреаційних об'єктів і територій представлений на рисунку 3.

Першим етапом після постановки цілей дослідження є вибір блоків, що відіграють визначальну роль в оцінці необхідних туристських об'єктів.

На підставі сукупності якісних описів характеристик відбувається оцінка по кожному блоку. Однак оцінку блоку важко зробити на підставі тільки якісних характеристик. Тому, переходять до кількісної характеристики, привласнюючи якісному параметру певний бал (наприклад, сприятливо — 3, відносно сприятливо — 2, несприятливо — 1).

Таким чином, усереднена сумарна (інтегральна) оцінка по блоку дає сукупний бал порівняльних характеристик. Інтегральна оцінка, проведена таким чином, зрівнює по значимості всі характеристики у межах блоку, при цьому враховується важливість кожної характеристики для досягнення поставленої мети.

Отримані в результаті експертної оцінки вагові коефіцієнти рекомендується робити нормованими, тобто такими, щоб вони були завжди порівнянні між собою й, отже, сума їх повинна дорівнювати 1,0.

Вивчення оцінок, що надаються різними експертами, показує деякі відмінності у вагомості характеристик блоку, що пов'язано зі спеціальністю, досвідом і навіть віком експертів [7, с. 123]. Окрім того, слід враховувати й те, що в основу експертних оцінок повинні бути покладені пріоритети інвестиційного характеру, а тому експертами підбираються крім фахівців туристич-

Рис. 3. Алгоритм оцінки туристично-рекреаційних об'єктів та територій

ного бізнесу й представники інвестора.

Таким чином, у наведеному алгоритмі оцінки туристично-рекреаційних об'єктів і територій показана методологія, що узагальнює методики досліджень і аналізу на вибір пріоритетних туристичних об'єктів тощо.

У міжнародній туристичній практиці виділяються так звані 5А: accessibility (доступність), attraction (привабливість), amenity (зручність), action (дія, подія), ambience (оточення, атмосфера), які визначають вибір туристами певної дестинації для відвідування [8].

Туристична привабливість — властивість об'єкту, що характеризує його здатність сприяти задоволенню мотиваційних потреб туриста (рекреаційних, пізнавальних, розважальних, спортивних та ін.). Залежно від пріоритетних потреб конкретного туриста, той самий туристичний об'єкт різними туристами може оцінюватися і як непривабливий, і як надзвичайно атрактивний.

Для реального розвитку галузі бракує чіткої та об'єктивної інформації щодо туристичного продукту, який пропонує Україна на внутрішньому та міжнародному ринку, а також інформації щодо туристичних ресурсів, якими володіє держава. Отже, постає необхідність у оцінці туристичних об'єктів з метою представлення об'єктивної інформації, захисту та збереження, популяризації об'єктів тощо.

Оцінюючи туристичну привабливість, слід враховувати комплексність оцінки територій та об'єктів як з точки зору культурної, так і з точки зору природної цінності. У всіх критеріях — як запропонованими ЮНЕСКО, так і національних критеріях — для природних та культурно-історичних об'єктів, спільним критерієм є унікальність, неповторність і цінність об'єкту (природна чи культурно-історична).

Для універсальної оцінки атрактивності туристичних об'єктів в цілому, була запроваджена та апробована комплексна експертна бальна оцінка привабливості об'єктів, яка визначає інтегральний показник атрактив-

ності. Використана бальна методика оцінки культурно-історичної привабливості туристичних об'єктів включала оцінку компонентів пам'яток історії та культури, архітектурних пам'яток, пам'яток мистецтва, етнографічних пам'яток та пам'яток народної творчості та обчислювалась за формулою:

$$A = \sum_{i=1}^1 P_i + \sum_{i=1}^1 T_i + \sum_{i=1}^1 S_i \quad (1),$$

де A — інтегральний показник пізнавальної цінності ІКТР окремого об'єкта, території; P_i — компоненти пам'яток історії та культури; T_i — компоненти архітектурних пам'яток; S_i — компоненти пам'яток мистецтва.

Сумарна бальна оцінка привабливості туристичного об'єкту визначається за формулою:

$$R = A + E + F \quad (2),$$

де R — сумарна бальна оцінка туристичної привабливості; A — інтегральний показник пізнавальної цінності історико-культурних туристичних ресурсів окремого об'єкта, території; E — інтегральний показник естетичної цінності ландшафту; F — показник визнання об'єкта.

Таким чином, в інтегральній оцінці туристичної привабливості враховується оцінка природних ресурсів, культурно-історичних ресурсів, унікальність об'єкту та його визнання.

Для зручності оцінювання (співставлення і порівняння оціночних параметрів) важливо ввести поняття "коєфіцієнта туристичної привабливості" (K_r), який дорівнює відношенню суми отриманих балів оцінки окремого поселення, місцевості до максимально можливої кількості балів, яка наведена в шкалі оцінок:

$$K_r = \frac{R}{R_{\max}} \quad (3),$$

де: R — сума балів туристичної цінності ресурсів окремого об'єкта (території); $R_{\max}$ — максимально можлива сума балів за шкалою бальної системи оцінок.

Виходячи із значення K_r , можна визначити наступні рівні привабливості туристичних об'єктів (територій): 0,86—1,00 — унікальні, 0,65—0,85 — високоатраактивні, 0,45—0,64 — середньоатраактивні, 0,25—0,44 — малоатраактивні, менше 0,25 — неатраактивні [9; 10].

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

Проблема дослідження туристичного ринку в сучасних умовах зростаючої конкуренції як серед вітчизняних виробників туристичного продукту (послуг), так й іноземних туристичних суб'єктів, залишається достатньо гострою. При цьому специфічність туризму як сфери економічних відносин, що об'єднує низку галузей (транспорт, зв'язок, готельно-господарство, банки, сферу розваг тощо) обумовлює суттєві перешкоди в отриманні економічної інформації для аналізу туристичної діяльності на всіх рівнях. Окрім того, неспроможність порівняльного аналізу тенденцій розвитку туристичного ринку України з процесами світового туристичного ринку та обґрунтування висновків для прийняття відповідних управлінських рішень є наслідком наявної розбіжності в методі обчислення окремих показників туристичної діяльності за національною системою обліку і зарубіжною методикою.

Література:

1. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону: монографія / За заг. ред. В.Г. Герасименко. — Одеса: ОНЕУ, 2016. — 262 с.
2. Зорин І.В., Квартальнов В.А. Энциклопедия туризма. — М.: Финансы и статистика, 2003. — 384 с.

3. Дроздов А.В. Экотуризм: определения, принципы, признаки, формы. Актуальные проблемы туризма. Перспективы развития туризма в южном Подмоскowie: сб. докл. и тез. сообщений научно-практ. конференции. — М., 1999. — С. 122—129.

4. Святохо Н.В. Концептуальные основы исследования туристского потенциала региона // Экономика и управление. — 2007. — № 2. — С. 30—36.

5. Теребух А.А., Мороз О.І. Оцінювання туристичного потенціалу дестинацій // Актуальні проблеми економіки. — 2016. — № 7 (181). — С. 335—343.

6. Олдак П.Г. Индустрия туризма — одно из ведущих направлений развития современной экономики // Проблемы развития индустрии туризма. — Новосибирск: ИЭ и ОППО АН СССР, 1990. — С. 49—54.

7. Данильчук В.Ф., Алейникова Г.М., Бовсуновская А.Я., Голубничая С.Н. Методология оценки рекреационных территорий. — Донецк: ДИТБ, 2003. — 197 с.

8. Мітюк О.В. Оцінка привабливості туристичних об'єктів і територій Столичного регіону [Електронний ресурс] / О.В. Мітюк // Географія та туризм. — 2012. — Вип. 19. — С. 60—65. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gt_2012_19_11

9. Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В., Кузик С.П. Наукowo-методичні засади реформування рекреаційної сфери. Наукове видання. — Львів: НАН України. — ІРД НАН України, 1999. — 78 с.

10. Карташевская И.Ф. Оптимизация процессов управления туристскими ресурсами на региональном уровне / И.Ф. Карташевская // Культура народов Причерноморья. — № 45. — 2003. — С. 173—178.

References:

1. Gerasimenko, V.G. (2016), Otsinka turystychno-rekreatsijnoho potentsialu rehionu [Rating of the tourist-recreational potential of the region], ONEU, Odessa, Ukraine.

2. Zorin, I.V. and Kvartalnov, V.A. (2003), Entsiklopediya turyzma [Encyclopedia of Tourism], Moscow, Russia.

3. Drozdov, A.V. (1999), "Ecotourism: definitions, principles, signs, forms. Topical issues of tourism", Perspektivy razvytiya turyzma v iuzhnom Podmoskov'e, sb. dokl. y tez. soobschenij nauchno-prakt. konferentsyy [Prospects for the development of tourism in the southern suburbs. Sat doc. and theses messages scientific practice. conferences.], Moscow, Russia.

4. Svyatoho, N.V. (2007), "Conceptual bases of tourism potential of the region". Economics and management, vol. 2, pp. 30—36.

5. Terebukh, A.A. and Moroz, O.I. (2016), "Estimation of the tourist potential of the destinations", Actual problems of economy, vol. 7 (181), pp. 335—343.

6. Oldak, P.G. (1990), "The tourism industry is one of the leading directions in the development of the modern economy", Problems of development of the tourism industry, pp. 49—54.

7. Danilchuk, V.F. Aleinikova, G. M. Bovsunovskaya, A.Y. and Golubnichaya, S.N. (2003), Metodolohiya otsenky rekreatsionnykh terrytorij, [Methodology of evaluation of recreational territories], DITB, Donetsk, Ukraine.

8. Mitiuk, O.V. (2012), "Estimation of attractiveness of tourist facilities and territories of the metropolitan area", Geography and Tourism, vol. 19, pp. 60—65.

9. Kravtsev, B.C. Grinov, L.S. Kopach, M.V. and Kuzik, S.P. (1999), Naukovo-metodychni zasady reformuvannia rekreatsijnoi sfery, [Scientific and methodical principles of recreation sphere reforming], Scientific publication, National Academy of Sciences Ukraine, Lviv, Ukraine.

10. Kartashevskaya, I.F. (2003), "Optimization of tourism resource management processes at the regional level", Culture of the peoples of the Black Sea region, vol. 45, pp. 173—178.

Стаття надійшла до редакції 26.02.2019 р.